

УТВЪРДИЛ:

29.4.2024 г.

X ИНЖ. ЕКАТЕРИНА АСЕНОВА

Подписано от: Ekaterina Ivanova Asenova

ЕКАТЕРИНА АСЕНОВА

Изпълнителен директор

ГОДИШЕН ДОКЛАД
ЗА ДЕЙНОСТТА НА
ИЗПЪЛНИТЕЛНА АГЕНЦИЯ
„ГЛАВНА ИНСПЕКЦИЯ ПО ТРУДА“
ПРЕЗ 2023 г.

София, м. април 2024 г.

I. СТРАТЕГИЧЕСКИ ЦЕЛИ И ПРИОРИТЕТИ В ДЕЙНОСТТА НА АГЕНЦИЯТА

Изпълнителна агенция „Главна инспекция по труда“ (ИА ГИТ) е специализиран контролен орган към министъра на труда и социалната политика за осъществяване на цялостния контрол по спазване на трудовото законодателство във всички отрасли и дейности в Република България. Този контрол се осъществява самостоятелно или във взаимодействие с други държавни администрации и със съдействието на организациите на работниците и служителите и на работодателите.

Дейността и целите на ИА ГИТ са съобразени и доразвиват целта на социалната политика на Правителството на Република България, реализирана чрез изпълнение на „Дейности за справяне с недекларирания труд и повишаване на социалната сигурност“ от Стратегия по заетостта на Република България, 2021 - 2030 година (приета от Министерския съвет с Решение № 515/15.07.2021 г. и изменена с Решение на Министерския съвет № 368/02.06.2022 г.).

Планираните мерки за реализация от Инспекцията по труда са съобразени и със Стратегически приоритет № 3: „Подобряване на качеството и сигурността на труда“ и Стратегически приоритет № 18: „Участие в процесите на вземане на решения в международни организации, развитие на международно и двустранно сътрудничество и реализиране на международно-правните стандарти в трудовата и социалната област“ от Стратегическия план на Министерството на труда и социалната политика, 2022 – 2025 г. (утвърден със Заповед № РД 01 154/20.05.2022 г.).

Дългосрочните приоритети в дейността на ИА ГИТ са заложи в Стратегическия план на Агенцията за периода 2022 г. – 2025 г. Визията за успешно функциониращ пазар на труда, основан на адекватна и законосъобразна регулация на трудовите отношения, е отразена в стратегическата цел на Агенцията „Гарантиране качеството на дейността на Изпълнителна агенция „Главна инспекция по труда“, която се постига чрез реализиране на следните пет оперативни цели:

- ✓ Осъществяване на ефективен контрол относно спазване на законодателството в областта на труда, държавната служба, трудовата мобилност и трудовата миграция и защита на трудовите права на уязвими групи работещи.
- ✓ Повишаване на информираността на заинтересованите страни за ползите от декларирания труд и спазване на изискванията на трудовото законодателство.
- ✓ Повишаване на административния капацитет на Агенцията и квалификацията на служителите.
- ✓ Повишаване на общественото доверие в Инспекцията по труда.
- ✓ Осъществяване на активна международна дейност.

Дейността на ИА ГИТ традиционно се основава на превенция и публичност при инспектирането на труда, сътрудничество с институции, със социални партньори и с неправителствени организации. Установените традиции в това направление оказват положителна роля в борбата с проявите на недекларирания труд и повишаване на социалната сигурност за работещите в Р България.

Планираните приоритети в инспекционната дейност на ИА ГИТ през 2022 г. бяха насочени към:

- ✓ осъществяване на контрол при извършване на строителни и монтажни дейности;
- ✓ осъществяване на контрол в селското стопанство, в т.ч. законосъобразното наемане на работници за извършване на краткотрайна сезонна селскостопанска работа;

- ✓ осъществяване на контрол в предприятия с рискови производства и дейности;
- ✓ осъществяване на контрол в предприятия, оказали влияние върху нивата на трудовия травматизъм;
- ✓ осъществяване на контрол по изпълнение на законодателните изисквания при работа от разстояние;
- ✓ осъществяване на контрол по спазване на законодателните изисквания във връзка с полагане на труд от чужденци – граждани на трети държави; командироване и изпращане на работници в рамките на предоставяне на услуги; регистрационни режими и дейност на посреднически фирми, предприятия, осигуряващи временна работа и предприятия-ползватели в Р България;
- ✓ осъществяване на контрол по спазване на изискванията при предоставяне на работна сила, с акцент върху законосъобразното възникване на трудовите правоотношения, изплащането на възнагражденията и разпределението на работното време, както и на лицензионните и разрешителните режими, свързани с наемане на работа;
- ✓ осъществяване на контрол по спазване на законодателните изисквания за организация на дейността по осигуряване на здравословни и безопасни условия на труд, безопасността на работното оборудване и технологичните процеси и хигиена на труда.

Чрез дейността си през 2023 г. Инспекцията по труда постигна заложените в годишния план конкретни мерки, като акцентира върху съществените рискове и социалнозначими проблеми в областта на труда.

II. АНАЛИЗ НА ИНСПЕКЦИОННАТА ДЕЙНОСТ ПРЕЗ 2023 Г.

Инспекционната дейност на контролните органи на ИА ГИТ през 2023 г. беше насочена към реализиране на оперативна цел № 1 от Стратегическия план на Агенцията: „Осъществяване на ефективен контрол относно спазване на законодателството в областта на труда, държавната служба, трудовата мобилност и трудовата миграция“.

Извършени проверки

През 2023 г. от контролните органи на Агенцията са извършени общо 48 570 бр. проверки, с което е постигнат планираният брой инспекции за годината.

С цел проследяване ефективността на контролната дейност е извършен последващ контрол относно изпълнението на 57,9% от дадените и влезли в сила задължителни предписания, като е установено, че 98,8% от тях са изпълнени. Тези данни показват висока степен на ефективност на контролната дейност.

През 2023 г. са проверени 40 160 бр. предприятия (ръст от 15% спрямо 2022 г.), от които 4870 бр. за първи път (ръст от 22%). Тази динамика показва, че освен увеличеният обхват на контрола, приоритет е даден и на контрола в предприятията, останали извън ползрението на Агенцията до момента. Това се дължи до голяма степен и на иновативните форми на контрол въведени в дейността на Инспекцията по труда, в т.ч. и инспектирането чрез въпросници за самоконтрол. Проверените предприятия през годината, които са собственост на чужди граждани или с чуждестранно участие са 826 бр., като тук е отчетен ръст от 33% спрямо предходната година.

Заетите лица в проверените през годината предприятия са 1 628 790, от които 682 325 жени. В проверените предприятия е осигурена заетост на 41 075 лица с трайно

намалена работоспособност, 28 293 трудоустроени лица, 63 820 пенсионери и 15 880 чужденци.

Взаимодействие с други държавни контролни органи и със социалните партньори

Осъществяването на контролната дейност при определени обстоятелства изисква добро сътрудничество, диалог и взаимодействие както с различни държавни контролни органи, така и със социалните партньори. Механизмът за сътрудничество е гъвкав и се осъществява чрез различни способности като обмен на информация, онлайн срещи, искания за оказване на съдействие и др. През 2023 г. са извършени 1345 бр. проверки съвместно с други държавни контролни органи и социални партньори. Най-голям е броят им с представители на Министерството на вътрешните работи (МВР), Националния осигурителен институт (НОИ), Националната агенция за приходите (НАП), Регионална инспекция по околната среда и водите (РИОСВ), Изпълнителна агенция „Автомобилна администрация“ (ИА АА) и Българската агенция за безопасност на храните (БАБХ).

През 2023 г. най-много такива проверки са извършени в икономически дейности „Търговия на дребно“, „Ресторантьорство“, „Растениевъдство“, „Строителство на сгради“, „Производство на хранителни продукти“ и др.

Административното сътрудничество и обмен на информация с други държавни органи, разполагащи с информация, данни и правомощия, релевантни към контролната дейност на ИА ГИТ, допринасят за по-бързото и ефективно прилагане на контролните функции и на законовите изисквания, свързани с контрола.

През 2023 г. инспекторите по труда са искали съдействие от органите на МВР в случаите на отказ за съдействие от страна на работодателите и/или на самите работници и служители, което е характерно за случаите, когато се полага труд, без сключен трудов договор, а също и при невъзможност за осъществяване на контакт с работодателя или с негов представител. Това сътрудничество спомага за по-бърза и точна идентификация на работещи, когато проверките се извършват в извънработно време, през почивните дни и през нощта, за да бъдат намалени до минимум възможностите за избягване на контрола от страна на недобросъвестни работодатели. Особено полезни бяха съвместните проверки със сектор „Миграция“ във връзка със заетостта на граждани на трети държави.

През отчетния период дирекциите „Инспекция по труда“ продължиха да информират регионалните дирекции на ДАНС за подадени уведомления от работодатели за действителното започване на работа на граждани на трета държава, както и за открити нарушения при осъществяване на трудовата дейност на същите. В рамките на организираната кампания от Европейския орган по труда и Европейската мрежа на службите на пътна полиция (ROADPOL) се извършиха проверки, освен с представители на МВР, сектор „Пътна полиция“ и с Изпълнителна агенция „Автомобилна администрация“.

От съществено значение за контролната дейност са и извършените съвместни проверки със служба КОС към МВР на високорисковите предприятия, съхраняващи взривни вещества. С представители на Служба КОС се осъществиха проверки по предварително утвърден „График за проверки на обектите, извършващи дейности с взривни материали за граждански цели и пиротехнически изделия“.

Съвместните проверки с МОСВ станаха една добра традиция и начин за ефективно анализиране на състоянието на предприятията с нисък и висок рисков потенциал, в т.ч. спазването на трудовото законодателство и осигуряването на здравословни и безопасни условия на труд. През годината инспектори по труда участваха като членове на комисии при извършване на съвместни проверки с органите

на РИОСВ на тези предприятия. Целта на проверките беше установяване на изпълнение на задълженията на операторите по чл. 103, ал.2 от ЗООС да прилагат подходящи мерки и средства за предотвратяване на големи аварии и ограничаване на последствията от тях, спазване на трудовото законодателство и осигуряване на здравословни и безопасни условия на труд.

Сътрудничеството между ИА ГИТ и контролните органи на НАП и НОИ продължава и през отчетната 2023 г. Съвместните контролни действия отново са насочени най-вече по отношение на превенцията срещу недеklarираната заетост и с установяване на нарушения, свързани със заплащането на труда и организацията на работно време, като най-активно се извършват проверки в икономически дейности „Търговия на дребно“, „Ресторантьорство“, „Растениевъдство“ и „Строителство на сгради“. Осъщественият контрол съвместно с представители на НОИ е насочен към трудовия травматизъм и към действителното полагане на труд по отношение на осигурени лица, които са адресат на различни парични обезщетения от страна на държавата.

Във връзка с подписано Споразумение за сътрудничество между „Национална служба за съвети в земеделието“ (НССЗ) и ИА ГИТ се проведеха съвместни мероприятия и дейности за повишаване познанията и уменията на експертите от НССЗ и земеделските стопани по теми, свързани със „социалната условност“ и изискванията, които земеделските стопани трябва да прилагат в областта на трудовото законодателство, като условия за получаване на директни плащания по Стратегическия план на Р България за развитието на земеделието и селските райони за периода 2023 – 2027 година.

През отчетния период при всяка инициатива от други контролни органи за извършване на съвместни проверки, ИА ГИТ съобразно своите законови правомощия е оказвала съдействие.

През годината продължи установената в Инспекцията по труда практика по време на проверките да се канят за участие представители на синдикални организации и представители на работещите в комитетите/групите по условия на труд (КУТ/ГУТ) в предприятията. Реализираните проверки с участие на представители на синдикални организации са 139 бр., а 1833 бр. проверки са извършени в присъствието на представители на работещите в КУТ/ГУТ. Сътрудничеството със синдикалните представители има важно значение за провеждане на ефективен диалог, както и за разрешаването на конкретни проблеми, попадащи в обхвата на трудовото законодателство. При подаден сигнал от синдикалните структури до ИА ГИТ, своевременно са извършени необходимите проверки и са предприети мерки за отстраняване на нарушенията на трудовото законодателство.

Активен социален диалог и активни синдикални организации се наблюдават в системата на държавната администрация, в институциите на предучилищното и училищното образование, на висшето образование, както и в по-големите, основно публични предприятия. И през 2023 г. остава нерешен проблемът в малките предприятия във връзка с формалното учредяване на ГУТ. Все още трудно се преодолява инертността и бездействието на немалка част на представителите на работещите, както и негативното отношение на някои работодатели към тези органи. Формални пречки за участие в проверките на представители на работниците и служителите в КУТ/ГУТ от страна на работодателите не се създават, но понякога от страна на служителите се наблюдава нежелание за участие в тях.

Чрез добрия социален диалог се разрешават проблемите и се намират решения на споровете, като се намалява и негативното влияние на социалните конфликти. Чрез социалното партньорство и диалог се насърчават възможностите на работниците да имат продуктивни работни места с добри условия на труд.

Констатирани нарушения

В резултат на извършените проверки през 2023 г. са констатирани общо 229 801 бр. нарушения по спазване изискванията на трудовото законодателство, трудовата миграция и трудовата мобилност и държавната служба. Разпределението на нарушенията по основни групи е, както следва:

- ✓ нарушения на нормативните изисквания за здравословни и безопасни условия на труд (ЗБУТ) – 116 688 броя;
- ✓ нарушения на нормативните изисквания, регламентиращи трудовите правоотношения (ТПО) – 111 983 броя;
- ✓ нарушения на нормите за насърчаване на заетостта, трудовата миграция и трудовата мобилност – 1046 броя;
- ✓ нарушения на нормите, свързани с държавната служба – 84 броя.

Принудителни административни мерки

За отстраняване на констатираните нарушения контролните органи на ИА ГИТ са приложили 222 044 бр. принудителни административни мерки (ПАМ), от които 216 298 бр. (97%) представляват даване на задължителни за изпълнение предписания на работодателите със срокове за отстраняване на допуснатите нарушения. Освен тях са приложени и следните ПАМ:

- ✓ спрени машини, съоръжения, работни места и участъци – 466 бр.;
- ✓ отстранени от работа служители поради липса на изискващата се квалификация или незапознати с правилата за здравословни и безопасни условия на труд – 72 бр.;
- ✓ въведен специален режим за безопасна работа при възникнала сериозна и непосредствена опасност за живота и здравето на работещите и при невъзможност за спиране на работата на опасните машини – 42 бр.;
- ✓ спрени незаконни решения или нареждания на работодатели – 17 бр.

Спирането на необезопасени машини, съоръжения и работни места е мярка, която се прилага при пряка заплаха за живота и здравето на работещите. Този вид нарушения много често са причина за трудови злополуки, които биха могли да доведат до увреждане на здравето и дори до смърт на работещите. И през 2023 г. най-често мярката „спиране“ е прилагана в предприятията от сектор „Строителство“ (315 бр.).

Контрол по спазване на нормативните изисквания при осъществяване на трудовите правоотношения

Анализът на контролната дейност, свързана със спазване на нормативните изисквания при осъществяване на трудовите правоотношения показва, че големите и средните предприятия от всички икономически дейности осъществяват дейността си в съответствие с разпоредбите на КТ и нормативните актове по неговото прилагане. Значителна част от установените нарушения при осъществяване на трудовите правоотношения са констатирани в малките предприятия и в микро предприятията, особено в тези предприятия, в които се извършва проверка за първи път. Като причини за допускане на тези нарушения могат да бъдат посочени непознаване и неприлагане на нормативната уредба, регулираща трудовите правоотношения поради неподготвеност на кадрите в областта на човешките ресурси; недостатъчен финансов ресурс и средства, и стремеж за осигуряване на рентабилност чрез ограничаване на разходите.

Разпределението на нарушенията в областта на трудовите правоотношения по групи е, както следва:

- по заплащането на труда – 24 074 бр.;
- по възникване на трудови правоотношения – 14 269 бр.;
- по работно време – 13 362 бр.;
- по предоставяне на документи – 11 322 бр.;
- по почивките и отпуските – 8828 бр.;

Делът на нарушенията, свързани със заплащането на труда и през 2023 г. продължава да бъде най-висок спрямо всички нарушения по изпълнението на трудовите правоотношения. Неизплащането на уговореното възнаграждение и/или частичното му изплащане и/или неговата забава от страна на работодателите, се дължи на намалената платежоспособност на предприятията, на лошото и нецелесъобразно управление на финансовите средства, на междуфирмена задлъжнялост и др. В обхвата на тези нарушения попадат неизплащането и/или неначисляването и/или на забавеното изплащане на дължими допълнителни възнаграждения за нощен труд, за работа на официални празници, извънреден труд и/или обезщетения на работниците и служителите.

Както през предходната 2022 г., така и през отчетната 2023 г., продължиха контролните действия по отношение на установяване и преустановяване на нарушения, свързани с недеklarирания труд чрез прилагане на нерегламентирано заплащане (заплащане на работни заплати над уговореното между страните по трудовото правоотношение, осъществявано без надлежно документиране, облагане и отчитане пред съответните отговорни институции). Този вид нарушения са трудно установими поради липсата на документи, доказващи действителните плащания, различаващи се от договореното между страните по трудовото правоотношение. По този начин във ведомостите за заплати съществува една „официална“ работна заплата, върху която се начисляват и внасят съответните задължителни осигурителни вноски и данъци, докато същевременно работникът (служителят) получава плащане в брой на едно по-високо и нерегламентирано трудово възнаграждение, върху което съответно не се начисляват и внасят задължителните осигурителни вноски и данъци. В средносрочен и дългосрочен аспект тази практика има отрицателни последици както върху пенсионноосигурителния и здравноосигурителния статус на работещия, така и върху държавното обществено осигуряване и данъчното облагане.

През 2023 г. в 415 предприятия са установени забавени възнаграждения, чийто размер е над 15 млн. лв. В резултат на предприетите от Инспекцията по труда ефективни действия и мерки на работниците и служителите са изплатени близо 8 млн. лв., в т.ч. над 1.5 млн. лв. за задължения от предишен период. В сравнение с 2022 г. се наблюдава увеличение на размера на неизплатените в срок трудови възнаграждения. Най-често неизплащането на дължимите трудови възнаграждения засяга предприятия, които не развиват дейност или са я прекратили, както и такива в процедура за обявяване в несъстоятелност. Възнаграждения и обезщетения бавят и работодатели, които нямат финансови средства поради междуфирмена задлъжнялост, липса на обороти, наложени запори и др. Честа причина са и споровете между страните по трудово правоотношение във връзка с полагане на нощен и извънреден труд и труд на официален празник. Чрез прехвърляне на дружеството на безимотни лица или когато собствеността е на граждани на трети страни се възпрепятства предприемането на принудителни административни мерки. В единични случаи е установено, че забавянето на изплащането на дължими трудови възнаграждения е без конкретна причина - лоша практика, въведена от работодателя, обслужваща собствените му интереси, с цел задържане на работната сила, „безлихвено кредитиране“ от страна работещите към работодателя и др.

В периода 05.09.2023 г. – 05.10.2023 г. беше организирана и проведена кампания, насочена към предприятия, в които в предходни периоди е установявано забавяне на изплащане на дължими трудови възнаграждения. Основната цел на извънредната кампания бе да се намали размерът на установените, но неизплатени дължими трудови възнаграждения в предприятията, които са обхванати от контролната дейност на Агенцията.

В рамките на кампанията контролните органи на Инспекцията по труда извършиха 417 бр. проверки като проверените предприятия бяха предимно микро- и малки, с общо наети над 13 хил. работници и служители. Констатирани са общо 2349 бр. нарушения на трудовото законодателство, като 1499 бр. от тях са в областта на осъществяването на трудовите правоотношения. Установените бяха нови 498 бр. нарушения по заплащането на труда. В същото време само в рамките на кампанията бяха установени изплатени над 2.2 млн. лв. забавени възнаграждения, включително и за минали периоди.

Принос за добрата ефективност по отношение изплащането на дължими възнаграждения има правомощието на Инспекцията по труда да подава искове за откриване на производство по несъстоятелност срещу работодатели, забавили изплащането на възнагражденията на най-малко една трета от своите работници и служители повече от два месеца. През 2023 г. ИА ГИТ е подала 20 искиви молби. В резултат от действията на Агенцията за този период общо 8 дружества са обявени в несъстоятелност, а 3 са с открито производство по несъстоятелност, което дава възможност на работниците и служителите им да се обърнат към Фонда за гарантирани вземания на работниците и служителите при несъстоятелност на работодателя. Две от исковите молби са оттеглени поради представени доказателства за изплатените трудови възнаграждения към работниците и/или служителите, а по останалите 7 искиви молби все още няма произнасяне на съда.

За 2023 г. констатираните нарушения относно работа на лица без сключени писмени трудови договори и неизпълнение на задължението на работодателя да подава в 3-дневен срок от сключване или изменение на трудовия договор или в 7-дневен срок от неговото прекратяване, уведомление за това до съответната ТД на НАП са 3495 бр. Най-много нарушения за работа без сключени трудови договори са установени в икономическите дейности „Ресторантьорство“ (683 бр.); „Строителство на сгради“ (537 бр.); „Специализирани строителни дейности“ (383 бр.); „Търговия на дребно“ (327 бр.); „Растениевъдство“ (291 бр.); „Производство на облекло“ (154 бр.); „Производство на хранителни продукти“ (139 бр.) и др.

И през 2023 г. са констатирани нарушения на разпоредбата на чл. 1, ал. 2 от КТ, установени в случаите, когато отношенията по предоставянето на работна сила между работодателя и работника (служителя) се уреждат чрез сключването на т.нар. „граждански“ договори, които съдържат елементи на трудово правоотношение – място на работа, времетраене, предизвестие за прекратяване на „гражданския“ договор, фиксирано и периодично плащане по договора и т.н.

Запазва се и тенденцията контролните органи на Инспекцията по труда да бъдат сигнализирани за полагане на труд без сключен трудов договор от лица, които все още работят или вече не работят за конкретния работодател. В случаите, когато се установи, че работната сила се предоставя в нарушение на чл. 1, ал. 2 от КТ, съществуването на трудовото правоотношение се обявява с постановление съгласно разпоредбата на чл. 405а от КТ. При постъпил сигнал, съдържащ данни за работа без сключен трудов договор, но работникът или служителят към момента на подаване на сигнала не работи за посочения работодател, инспекторите по труда са обективно възпрепятствани да съберат доказателства, за да приложат законовите си правомощия, като обявят с постановление по чл. 405а от КТ съществуването на трудово правоотношение.

Нарушенията на разпоредбите на КТ, уреждащи работното време са свързани с установяването сумирано изчисляване на работното време; липса на заповеди за въведено сумирано изчисляване на работното време; работа извън установените по график работни смени, превишаване на допустимата законоустановена продължителност на работното време; липса на заповеди за извънреден труд и др. При въведено сумирано изчисляване на работното време често срещани нарушения са: работодателите допускат работещите при сумирано отчитане на работното време да полагат труд повече от 12 часа на работна смяна; работодателите възлагат работа на работниците и служителите през две последователни работни смени, като не се спазва междудневната и седмичната почивка. При полагането на извънреден труд често се наблюдава превишаване на законоустановената годишна, месечна или седмична продължителност от един работник или служител, полагане на извънреден труд без издаване на заповед за същия, не се води специална книга за отчитането му, както и същия не се отчита пред Инспекцията по труда. При сключването на трудови договори за допълнителен труд, често е превишена максималната продължителност на работното време по основния трудов договор и по договора за допълнителен труд. Най-голям брой нарушения от този вид са констатирани в предприятията от икономически дейности „Търговия на дребно“, „Ресторантьорство“, „Производство на хранителни продукти“ и „Растениевъдство“.

През 2023 г. са констатирани 1436 бр. нарушения на разпоредбите, свързани със специалната закрила на непълнолетните работници и на тези с намалена работоспособност, които са с 301 бр. повече в сравнение с 2022 г. Констатирани са 442 бр. нарушения, свързани с приемане на работа на непълнолетни лица без разрешение от Инспекцията по труда. Най-много от тези нарушения са констатирани в икономически дейности „Ресторантьорство“, „Търговия на дребно“ и „Хотелиерство“, където и най-често се наемат непълнолетни лица.

През годината бяха извършени засилените тематични проверки от контролните органи на ИА ГИТ с акцент върху законосъобразното възникване на трудовите правоотношения, изплащането на възнагражденията и разпределението на работното време. Проверките се извършват във всички икономически дейности като най-често са в обекти от търговията, ресторантьорството и хотелиерството. През активните периоди на годината се извършиха 1798 бр. проверки в питейни заведения и малки търговски обекти със сезонен характер в зимните и морските курорти в страната, при които контролните органи на Инспекцията по труда установиха 9932 бр. нарушения на трудовото законодателство. Част от проверките (450 бр.) са извършени в почивните дни на седмицата. Проверените работодатели са 1753 бр. с 44 466 заети лица. По заплащането на труда са констатирани 1109 бр. нарушения, а на разпоредбите за разпределение на работното време – 1117 бр. Установени да работят без трудов договор са 179 лица.

Контрол по спазване на нормативните изисквания за осигуряване на здравословни и безопасни условия на труд

Относителният дял на нарушенията на нормите, регламентиращи осигуряването на здравословни и безопасни условия на труд за работещите е 50,8% от всички нарушения, като този дял се увеличава с 0,4 процентни пункта спрямо резултатите за 2022 г. Разпределението на нарушенията в областта на осигуряването на здравословни и безопасни условия на труд в обектите на контрол е, както следва:

- ✓ по организацията и управлението на дейността за осигуряване на здравословни и безопасни условия на труд – 73 870 бр.;
- ✓ по безопасността на работното оборудване и технологичните процеси – 27 859 бр.;
- ✓ по хигиената на труда – 14 959 бр.

Най-голяма е групата на нарушенията по организацията и управлението на дейността за осигуряване на здравословни и безопасни условия на труд. В тази група най-голям е дялът на нарушенията, свързани с провеждането и документирането на инструктажите на персонала и с вътрешните нормативни актове по ЗБУТ. Най-много нарушения са установени в сектор „Строителство“ и в икономически дейности „Търговия на дребно“, „Ресторантьорство“ и „Растениевъдство, животновъдство и лов“.

Извършването на оценка на риска е важен елемент от организацията и управлението на дейността по осигуряване на ЗБУТ в предприятията. Предвид това, контролните органи на ИА ГИТ отделят голямо внимание на качеството на изготвените оценки и изпълнението на мерките за отстраняване на съществуващите рискове. Данните от инспекционната дейност през 2023 г. показват, че в над 94% от всички проверени предприятия е извършена оценка на риска за безопасността и здравето на работещите. Предприятията с утвърдена програма и предприети мерки за отстраняване на установените рискове по работни места представляват 98% от предприятията, в които е извършена оценка на риска. Въпреки отчетените високи проценти, все още се констатират нарушения, свързани със съдържанието и обхвата на оценката. В своята дейност инспекторите по труда консултират работодателите за голямото значение, изготвената оценка на риска да отразява реалните условия на труд, да се предвиждат адекватни мерки за предотвратяване и ограничаване на професионалните рискове в предприятията, което води не само до подобряване на условията на труд, но и до намаляване на предпоставките, водещи до трудов травматизъм.

Независимо от горното, през 2023 г. се запазва тенденцията работодателите да предпочитат да възлагат на служба по трудова медицина (СТМ) да изготвя сама оценката на риска, тъй като същата разполага с необходимия квалифициран персонал и експертиза, а и работодателите имат задължение за осигуряване на обслужване на работещите от регистрирани СТМ. Резултатите от контрола през 2023 г. показват, че в 93% от проверените предприятия има осигурено обслужване от СТМ.

На следващо място са установените нарушения в областта на обезопасеността на работното оборудване и технологичните процеси, които макар и да не са с най-голям относителен дял, са най-честата предпоставка за злополуки на работното място. Най-голям е броят на тези нарушения в сектор „Строителство“, като с най-висок относителен дял са констатирани нарушенията на нормите по електробезопасност, които представляват 31% от всички нарушения в тази група.

На трето място в групата нарушения по здравословни и безопасни условия на труд са тези, касаещи хигиената на труда. Най-често те са свързани с: неосигурено санитарно-битово обслужване; непровеждане на медицински прегледи; липса на данни за измерване на факторите на работната среда и осигуряване на лични предпазни средства. Селското стопанство, строителството, откритият въгледобив и различните видове производства по своето естество предполагат по-тежки условия на труд. В резултат на контролната дейност на Инспекцията по труда голяма част от работодателите полагат необходимите усилия и осигурят спазването на нормативните изисквания за условията на труд в своите обекти.

Работещите при условия на труд, неотговарящи на хигиенните норми и изисквания през 2023 г. са 5% от заетите по трудови правоотношения в проверените предприятия с установени данни за факторите на работната среда. Най-голям е относителният дял на работещите при неспазени хигиенни норми и изисквания за микроклимат – 46%. На следващо място е относителният дял на работещите при наднормени нива на: шум (35%); физическо натоварване (32%); прах (10%) и химични и биологични агенти (9%). В много от случаите работещите са изложени едновременно на неблагоприятното въздействие от няколко фактора, което увеличава риска за здравето им.

Данните от контролната дейност през 2023 г. показват, че комитети или групи по условия на труд (КУТ/ГУТ) са изградени в 11 720 бр. от проверените предприятия. Този брой на пръв поглед изглежда малък, на фона на проверените близо 32 000 предприятия с повече от един зает, но следва да се има предвид, че Законът за здравословни и безопасни условия на труд освобождава от това задължение работодателите с до 5 наети лица и по-голяма част от проверените предприятия (63%) са с персонал до 9 заети лица. В този смисъл е малък делът на предприятията, които имат задължение да учредят КУТ/ГУТ, но не са го изпълнили.

В 89% от проверените през годината предприятия има функциониращи органи по безопасност и здраве при работа, които организират изпълнението на дейности, свързани със защита от професионални рискове и превенция на тези рискове. Предприятия, в които е установено, че няма орган за безопасност и здраве са най-често тези, които се проверяват за първи път или извършват дейност със сезонен характер.

Резултатите от инспекционната дейност през 2023 г. показват, че 59% от проверените предприятия са изпълнили основните изисквания на Закона за здравословни и безопасни условия на труд. Изпълнението на тези изисквания показва ангажираността на работодателите към създаване на такива условия на труд, които да не доведат до професионални заболявания и злополуки при работа. Статистиката показва, че в големите предприятия в по-голяма степен се спазват основните изисквания за осигуряване на здравословни и безопасни условия на труд за работниците, отколкото в малките и микропредприятия.

Периодичен контрол на рискови обекти

Проверките в рисковите обекти за контрол дават възможност в един сравнително кратък период от време да се проследят организационните и технически промени по осигуряването на здравословни и безопасни условия на труд в производствата и дейностите с висока степен на производствен риск. В случай на констатирани нарушения на трудовото законодателство са предприемани действия от инспекторите по труда за предотвратяване на потенциалните предпоставки за възникване на трудови злополуки и производствени аварии.

През 2023 г. са извършени 1229 бр. проверки в 634 предприятия, подлежащи на периодичен контрол с общ брой работещи в тях 107 237 лица.

През годината са извършени общо 73 броя проверки, съвместно с участието на представители на други контролни органи – МОСВ, Служба КОС при МВР и с представители на синдикалните организации. Значителна част от обектите на периодичен контрол попадат в предметния обхват на Наредбата за предотвратяване на големи аварии с опасни вещества и ограничаване на последствията от тях.

Констатираните нарушения при извършените проверки от периодичния контрол в рисковите производства и дейности през 2023 г. са 4175 бр., от които 3360 бр. в областта на здравословни и безопасни условия на труд и 745 бр. в областта на трудовите правоотношения. Най-много са констатираните нарушения, свързани с безопасността на работното оборудване и използваните технологии – 46 %, дейностите по осигуряване на ЗБУТ – 44% и хигиената на труда – 10%.

За отстраняване на констатираните нарушения са приложени 4113 бр. принудителни административни мерки, в т.ч.: осем броя спрени от работа машини и съоръжения; пет отстранени работници, незапознати с правилата за безопасност или без изискващата се правоспособност и четири броя предписания за въвеждане на специален режим за безопасна работа. Съставени са общо 31 бр. акта за установени административни нарушения при извършените проверки в рисковите производства и дейности.

Резултатите от проверките показват, че в предприятията от икономически дейности: „Производство на въоръжение и боеприпаси“, „Производство на цветни метали“ „Добив на нефт и природен газ“, „Добив на въглища“, „Производство на стъкло“, „Производство на керамични изделия“ и „Производство на цимент, вар и гипс“ работодателите са изпълнили основните изисквания на Закона за здравословни и безопасни условия на труд. В предприятията е изготвена оценка на риска, утвърдена е програма за минимизиране на риска, осигурено е обслужване на работниците и служителите от СТМ, изградени са КУТ/ГУТ и орган по безопасност и здраве при работа.

В резултат на активната контролна дейност на инспекторите по труда се констатира повишаване на ефективността в организацията и работата на длъжностните лица по безопасност и здраве при работа и работата на КУТ/ГУТ в предприятията.

В 98% от проверените предприятия са учредени КУТ/ГУТ за осъществяване на необходимия социален диалог и осигуряване участието на работещите при решаване на специфичните проблеми по осигуряването на здравословни и безопасни условия на труд.

Най-често срещаните нарушения в рисковите производства и обекти, свързани с безопасността на оборудването и условията на работа, се свеждат до следното:

- Не се осигурява необходимата техническа безопасност на работното оборудване по време на неговото обслужване (най-често се работи при липса на предпазни устройства и ограждения, осуетяващи достъпа до опасните зони, липсват блокировки за изключване). Използва се ел. оборудване, неотговарящо на нормативните изисквания за работните зони и помещения с повишена влажност и излишък от пара, използват се осветителни инсталации и тела без необходимите елементи за съответната степен на защита в работната среда;

- Не се осъществява необходимият контрол от работодателите в минния бранш по отношение състоянието на крепежните конструкции на действащите минни изработки и своевременен ремонт на същите, поради което на много места се експлоатират изработки с реална опасност от пропадане и затрупване на хора и техника – това състояние е характерно за почти всички подземни рудници поради липса или недостатъчен персонал за поддържането на тези съоръжения;

- Не се класифицират местата, където може да възникне експлозивна атмосфера по зони, липсват необходимите знаци и предупредителни надписи;

- Все още на места в помещения с взривоопасна среда се използват инструменти, допускащи искрообразуване;

- Основен проблем за почти всички предприятия от химическата промишленост, металургията, складовете и базите за леснозапалими и горими течности е поддържането на защитата срещу корозия на металните корпуси на технологичното оборудване, различните тръбопроводи, метални естакади, стоманобетонени конструкции и т.н. В предприятията липсват разработени единни програми за защита срещу корозия;

- Поддържането на работното оборудване не се осъществява в съответствие с изискванията на техническата и съпроводителната документация, подценява се извършването на необходимите планови прегледи и ремонти на съоръженията, както и не се извършват необходимите периодични прегледи;

- При дейности, включващи експозиция на няколко опасни химични агенти с еднородно действие не се оценява опасността от комбинираното им действие;

- Липсва или е ниска ефективността на използваните средства за колективна защита – общообменни вентилации и/или аспирационни системи;

- На работното оборудване не са поставени всички необходими предупредителни надписи, маркировки и знаци, свързани с осигуряването на безопасност и здраве на работещите;

- Не е осигурена ефективна защита на работещите срещу риск от директен или индиректен допир с части под напрежение;

- Експлоатация на необезопасени чрез заземяване на машини и съоръжения в обектите за производство на боеприпаси и незаземени електросъоръжения в рудниците;

- Не се извършва ефективен контрол от преките ръководители относно използването от работещите на осигурените ЛПС;

- Неспазването на технологичните изисквания за безопасност и здраве при работа от страна на длъжностните лица - ръководители на производства и специалисти, както и от работниците, създава предпоставка за допускане на инциденти в предприятията.

Всяко от тези констатирани нарушения, с оглед на рисковия характер на съответното производство или дейност, би могло при определени обстоятелства да доведе до инцидент/или злополука със сериозни последици. В тази връзка мерките, които са предприети от инспекторите по труда показват необходимостта от извършването на този периодичен контрол в рисковите обекти и производства. Голяма част от приложените принудителни административни мерки са пряко насочени към основните и специфични рискове и опасности в тези производства.

Контрол на строителни обекти

Сектор „Строителство“ традиционно подлежи на целогодишен засилен контрол от страна на Инспекцията по труда поради установения през годините висок риск на строителните обекти както по отношение безопасността на труда, така и по отношение използване на недеklarиран труд. В рамките на този контрол през 2023 година са извършени общо 6583 бр. проверки в 5520 бр. предприятия, ангажирани с изпълнението на различни по вид и обхват строителни и монтажни работи.

При проверките на строителни обекти през цялата 2023 г. са констатирани 33 441 бр. нарушения, като 22 710 бр. от тях са в областта на здравословните и безопасни условия на труд, а 10 625 бр. в областта на трудовите правоотношения, в т.ч. 972 случая на полагане на труд от лица без трудов договор. Останалите нарушения са свързани с трудовата мобилност и миграция.

За отстраняване на констатираните през годината нарушения, установени на строителните обекти, са приложени 31 608 бр. принудителни административни мерки, от които 315 бр. за спиране работата с необезопасено оборудване или на необезопасени работни места при извършване на строително-монтажни работи на обектите. Мярката „спиране“ се прилага, когато с установените нарушения пряко са застрашени животът и здравето на работещите и чрез нея се предотвратяват вероятни трудови инциденти.

При последващ контрол на строителните обекти е установено неизпълнение на 118 бр. приложени принудителни административни мерки, за което е потърсена административнонаказателна отговорност от работодателите.

Поради рисковия характер на строителните дейности, свързан с работа на височина, земни/изкопни работи и използването на тежка строителна механизация, строителството остава сектор с едно от най-високите нива на трудов травматизъм, в т.ч. злополуки с летален изход и сериозни увреждания на здравето на работещите. Основните причини за травматизма в строителството са вследствие нагласата за пренебрегване на основни правила за безопасност при работа както от длъжностните

лица, така и от работещите. Тези причини най-често са: неизползване на колективните и лични предпазни средства на обекта; небезопасени контури на етажни плочи, стълбищни площадки и технологични отвори; работа от небезопасени и/или неизградени и експлоатирани съгласно инструкциите на производителя, скелета; неукрепване и обезопасяване на изкопите; неизправност на машините и инструментите, понякога в комбинация с липса на необходимата квалификация и/или правоспособност от използващите ги; неспазване на изискванията за електробезопасност, в т.ч. при осигуряване на защита от механични увреждания на хранващите кабели; използване на нестандартно (самоделно) оборудване; неподдържане на ред и чистота на работната площадка. Във връзка с разследване на причините за възникнали инциденти по време на работа в сектор „Строителство“ през 2023 г. контролните органи на ИА ГИТ са извършили 246 бр. проверки.

В заключение следва да се отбележи, че като цяло обемът на дейностите по извършване на строително-монтажни работи както по инфраструктурните обекти, така и в промишленото и гражданско строителство в последните години остава висок. Нарастващият дефицит на персонал в отрасъл „Строителство“ както изпълнителски, така и ръководен, използването на нискоквалифицирани кадри без опит и без нужните знания и умения, както и все по-големия брой заети в отрасъла граждани на трети страни, води на първо място до затрудненото комуникиране, обучение и контрол по спазване на основни правила за безопасност при работа. Тези предпоставки поставят строителството в челните места на икономическите дейности с висок риск от трудов травматизъм. Всеобхватният и цялостен контрол в сектора остава един от основните приоритети в дейността на Агенцията и през 2024 г. чрез планирана специална мярка в годишния план на ИА ГИТ.

Контрол в селското стопанство

Поради високия риск от нарушения на трудовото законодателство, селското стопанство от години е сред акцентите на контролната дейност на ИА ГИТ. Фокусът на тези проверки е насочен към законосъобразното наемане на работна сила и осигуряването на здраве и безопасност при земеделските стопани. През 2023 г. са извършени 3953 бр. проверки, по време на които са констатирани 14 657 бр. нарушения. От тях нарушенията на нормите, регламентиращи здравословни и безопасни условия на труд са 8488 бр. Свързаните с изпълнението на трудовите правоотношения нарушения са 6158 бр. През 2023 г. в сектора са установени 291 случая на работа без трудов договор.

За земеделските стопани едномесечните договори са начин да наемат законосъобразно работна ръка по облекчен ред. Не се налага да регистрират сключването и прекратяването на трудовите договори в Националната агенция за приходите и да оформят трудови книжни. Те заявяват образци на този вид договори по всяко време през специално създадената от ИА ГИТ онлайн система за предоставяне на образците. Данните от системата показват, че през 2023 г. на 1791 земеделски стопани са предоставени 254 582 бр. образци на договори. Най-много образци са заявени за винени лозя, ягоди, череши, ябълки и маслодайна роза. В сравнение с 2022 г. се наблюдава лек спад в заявените образци на едномесечни трудови договори и на земеделските стопани, които са ги заявили. В същото време се отчита ръст на заявените едномесечни трудови договори за 4 часа, които в сравнение с 2022 г. са нараснали с 24%. При контрола се отчита тенденция на увеличаване на случаите, при които земеделските стопани не връчват екземпляр от договора на работника преди започване на работа, разчитайки, че няма да бъде проверен и впоследствие тези договори се връщат като неизползвани. И през 2024 г. отново е планирана мярка, гарантираща засилен контрол в сектора.

Контрол по спазване на трудовото законодателство при работа от разстояние и нови форми на труд

През последните години работата от разстояние придобива все по-голяма популярност и се превръща в предпочитана форма за организация на работния процес в предприятия от различни отрасли. Главно, прилагашите тази форма на труд са от сферата на информационните технологии, консултантските услуги, научната и преподавателската дейност. Както всяко нововъведение и дистанционната форма на труд предизвиква противоречива нагласа у работещите. Не малка част от участниците в този тип организация на работа считат, че по този начин получават по-добър баланс между личния им и професионален живот, както и относителен комфорт на работното място, а също така икономия на време и разходи за транспорт. От друга страна, полагащите труд при работа от разстояние посочват, като основен недостатък ограничението на социалните контакти, както и принудителното прекарване на продължително време на едно и също място и др.

Поради тези особености контролът на ИА ГИТ през 2023 г. беше насочен към изпълнение на задълженията за осигуряване на здраве и безопасност при работа и законосъобразното възникване и осъществяване на трудовите правоотношения при работа от разстояние и нови форми на труд чрез специална мярка от плана на ИА ГИТ за 2023 г.

При проверките на работодатели, осигуряващи работа от разстояние, се срещат трудности при идентифицирането им, защото обектите, в които се полага труд в масовия случай са личните домове на работещите и не могат да бъдат установени по начин, по който се установяват обекти, в които се извършва търговска, производствена и др. дейности. С оглед факта, че това е сравнително нова форма на труд, се наблюдават и предизвикателства при осъществяването на контрол относно осигуряването на здравословни и безопасни условия на труд предвид спецификата на работното място, полагането и отчитането на извънреден труд, ползването на почивки и др.

През 2023 г. по специална мярка от плана на Агенцията „Осъществяване на контрол по изпълнение на задълженията за осигуряване на здраве и безопасност при работа и законосъобразното възникване и осъществяване на трудовите правоотношения при работа от разстояние и новите форми на труд“ бяха извършени 260 бр. проверки, които обхванаха 43 501 работещи. Констатираните нарушения на трудовото законодателство са 1156 бр., от които 426 бр. в областта на здравословните и безопасни условия на труд. За установените груби нарушения на трудовото законодателство е потърсена административнонаказателна отговорност в 47 случая, в т.ч. в пет бр. за нарушения на правилата за осигуряване на здравословни и безопасни условия на труд и в един – за създаване на пречки на контролния орган.

Извършени са 50 бр. проверки чрез използването на въпросници за самоконтрол, изпратени до работодатели от различни икономически дейности, но предимно използващи новите форми на труд, и последващо обработване на отговорите от специализиран софтуер за оценка, разработени по проект BG05M9OP001-3.004 „Оптимизация и иновации в ИА ГИТ“.

Контрол, свързан с трудовия травматизъм

Трудовите злополуки се декларират и регистрират в Националния осигурителен институт, а Инспекцията по труда участва задължително в разследване само на част от тях: довели до смърт на работници; такива, които могат да доведат до инвалидност и при причинени увреждания на повече от трима работещи. Въпреки че нямат такова задължение, контролните органи на ИА ГИТ извършват проверка за причините за възникнали инциденти по време на работа във всеки станал им известен случай дори да не е с летален край или възможност да доведе до инвалидност. За установяване на

причините за станали злополуки с работещи лица, инспекторите по труда са извършили 934 бр. проверки през 2023 г. Преобладаваща част от причините за станалите злополуки са: падане от височина – 23%, притискане, премазване, смачкване – 20%, поражения от електрически ток – 3% и удар от падащ предмет – 7%.

При планиране на дейността на Инспекцията по труда за 2023 г. бе обърнато особено внимание върху предприятия, които през предходните години са допуснали трудови злополуки чрез специална мярка в годишния план, с акцент извършване на проверка на организацията на работодателите за предотвратяване на трудови инциденти, тяхното разследване и предприемане на адекватни мерки след настъпването им за недопускането на бъдещи такива, както и обекти на контрол, които оказват съществено влияние върху травматизма – в страната. В рамките на контрола по тази мярка бяха извършени 298 бр. проверки в 288 предприятия с 56 051 наети лица. Констатираните нарушения са 1521 бр., 1053 бр. от които са в областта на здравословни и безопасни условия на труд. Съставени са девет акта за спиране за нарушения, застрашаващи пряко живота и здравето на работещите (основно машини, съоръжения и работни места). За допуснатите сериозни нарушения на трудовото законодателство е потърсена административнонаказателна отговорност в 91 случая, 52 бр. от които са свързани с безопасността на труда и пропуски в създадената организация за осигуряване на здравословни и безопасни условия на труд.

Контролната дейност показва, че работодатели, допуснали злополуки в предходни години като цяло предприемат мерки за корекция на политиката си по отношение на осигуряване на здравословни и безопасни условия на труд, като създават по-добра организация и вземат мерки за повишаване степента на обезопасяване на работните места. Провеждат се извънредни инструктажи за разясняване и анализиране причините за злополуките и оповестяване на мерките за недопускане на такива случаи.

Контрол по спазване на нормативните изисквания за наемане на хора с увреждания

Инспекцията по труда осъществява специализиран контрол за изпълнение на квотите за наемане на хора с увреждания по смисъла на Закона за хората с увреждания (ЗХУ). Една от целите на осъществения контрол от инспекторите по труда бе правата на хората с увреждания да бъдат защитени в най-голяма степен. В обхвата на 3996 бр. извършени проверки през 2023 г., са включени въпроси за изясняване на изпълнението на задълженията по ЗХУ на работодатели с 50 и повече наети лица. През годината поради неизпълнение на квотите 169 работодатели са заплатили компенсационни вноски на стойност 603 326 лв. за 2617 работни места.

Специализиран контрол, свързан с държавната служба

Във връзка с упражняваната специализирана контролна дейност на ИА ГИТ през 2023 г. са извършени проверки по спазването на законодателството, свързано с изпълнението на държавната служба, и на правата и задълженията на страните по служебното правоотношение на редица от държавните администрации. Анализът на контрола показва, че в проверяваните държавни институции се спазват нормативните изисквания. Констатираните нарушения предимно са свързани с оценяването на държавните служители, пропуски по документите във връзка с изпълнение на държавната служба, заплащането на извънреден и нощен труд. По повод всички постъпили сигнали, в които са изложени твърдения за нарушения на законодателството

по държавната служба, са извършени проверки, а за констатираните нарушения са приложени предвидените от закона принудителни административни мерки.

Контрол по спазване на нормативните изисквания за насърчаване на заетостта, трудовата мобилност и трудовата миграция

През 2023 г. Инспекцията по труда осъществи специализиран планиран контрол върху дейността на предприятия, които осигуряват временна работа, и на предприятия ползватели; по спазване на законовите изисквания за полагане на труд от чужденци в Република България; командироване на работници в рамките на предоставяне на услуги в държави – членки на Европейския съюз, и законосъобразното осъществяване на посредническа дейност по наемане на работа. По специалната мярка от Годишния план на ИА ГИТ са извършени 1078 бр. проверки в 992 предприятия предимно от секторите „Строителство“, „Сухопътен транспорт“, „Търговия“, „Хотелиерство и ресторантьорство“. Установени са 5421 бр. нарушения.

1. Контрол на дейността на предприятия, които осигуряват временна работа (ПОВР) и на предприятия ползватели (ПП):

През 2023 г. са извършени над 150 бр. проверки на ПОВР и ПП. При проверките са констатирани 469 бр. нарушения на трудовото законодателство по осъществяване на дейност чрез ПОВР.

Ежегодно Инспекцията по труда проверява ПОВР, за които Агенцията по заетостта подава информация за неизпълнени законови задължения (липса на задължителна застраховка и/или финансови задължения към държавни/общински институции). При контрола продължава да се наблюдава тенденция част от регистрираните в Агенцията по заетостта ПОВР да не осъществяват дейност с години и да не наемат персонал, като най-честата причина за това са нереализирани бизнес планове на фирмите да отдават персонал. За повишаване на осведомеността на предприятията по време на проверките инспекторите по труда разясняват задълженията им и последиците от неизпълнението им, при което някои ПОВР без стопанска дейност и нает персонал предприемат връщане на удостоверенията за регистрация.

2. Контрол при полагане на труд от чужденци в Република България:

Контролът за законосъобразното полагане на труд от чужденци в България е специализиран вид контрол от Инспекцията по труда по ЗТМТМ. През 2023 г. са извършени 455 бр. проверки, насочени към установяване спазването на законовите изисквания за полагане на труд от чужденци в България, което е с 50 бр. повече от проверките през предходната година. Най-често чужденци са заварени да полагат труд в ресторанти и хотели и на строителни обекти. Констатираните нарушения са 883 бр. (от тях 132 бр. са за предоставяне на работна сила без съответното разрешение или регистрация; 365 бр. са за неуведомяване на ИА ГИТ за датата на действително започване на работа на чужденеца; 12 бр. са за наемане на работа на незаконно пребиваващи чужденци; 54 бр. са за полагане на труд от чужденци, които са без право на достъп до пазара на труда в Р България). През 2023 г. се увеличи броят на проверките по сигнали от органите на МВР във връзка с полагане на труд от чужденци с български произход и изясняване на действителното им полагане на труд за получаване на пребиваване.

3. Контрол при осъществяване на посредническа дейност по наемане на работа:

През 2023 г. са извършени 47 бр. проверки на фирми, осъществяващи посредническа дейност по наемане на работа. Общият брой констатирани нарушения са 90. Най-голям брой са нарушенията на изискванията посредникът да предоставя на търсещото работа лице преди заминаването му от Република България подписан

индивидуален договор за наемане на работа от работодателя и определена информация, както и нарушенията за извършване на посредническа дейност без сключен посреднически договор между посредника и търсещото работа лице. Установени са четири предприятия, които извършват посредническа дейност без регистрация в Агенцията по заетостта. От съществено значение при осъществяване на контрола и преустановяване на случаите на измами с „фалшиви или подвеждащи“ обяви за работа е взаимодействието на Инспекцията по труда с органите на МВР (сектор „Икономическа полиция“).

4. Контрол при командироване и изпращане на работници и служители в рамките на предоставяне на услуги:

През 2023 г. са извършени 233 бр. проверки на предприятия, които командирова или изпращат работници и служители в рамките на предоставяне на услуги, предимно в сектор „Строителство“ и „Сухопътен транспорт“. Установени са 506 бр. нарушения, като най-голям брой от тях са свързани с неизплащане на трудови възнаграждения в размера, установен в приемащата държава и командироване без допълнително писмено споразумение между страните за изменение на трудовото правоотношение.

За разкриване на случаи на т. нар. „формално командироване“, т.е. работодателят да командирова свои работници в страни от ЕС без той да извършва съществена стопанска дейност в Р България и да има обекти с персонал в страната, се извършват съвместни и съгласувани проверки с други държави-членки и се обменя информация чрез Информационната система на вътрешния пазар.

Дейност за гарантиране на трудовите права на граждани с предоставена временна закрила в България

През 2023 г. Инспекцията по труда продължи да осъществява контрол по наемането и упражняването на трудовата заетост на украински граждани с временна закрила в България. Извършиха се проверки по всички постъпили сигнали за нарушения на трудовите им права, както и проверки за условията на труд на работните места, на които са наети лица, ненавършили 18 г. Служителите на Агенцията предоставиха консултации и отговаряха на запитвания на граждани с временна закрила с цел повишаване информираността им за трудовите им права в България.

Подадените уведомления до Инспекцията по труда по чл. 10 от ЗТМТМ за реално започване на работа на украински граждани са 6429 бр. за 10 747 лица. Предвид активното наемане на украински граждани, при всяка проверка, при която се установи, че такива работят, задължително се проверява при какви условия става това.

Административнонаказателна отговорност

През 2023 г. потърсената административнонаказателна отговорност от лица, които нарушават нормативните разпоредби на трудовото законодателство, нормите по изпълнение на държавната служба, на законодателството по изпълнение на задълженията за осигуряване на здравословни и безопасни условия на труд и тези, свързани с трудовата мобилност и миграция, бе една от формите за въздействие при допускане на нарушения на трудовото законодателство и средство за принуда за спазване изискванията на нормативните актове. Такава отговорност е търсена от лица, които допускат периодично да се повтарят едни и същи нарушения, умишлено заобикалят законовите разпоредби при наемането, използването и освобождаването на работна сила, не изпълняват в срок дадените им предписания и създават пречки за реализирането на законовите правомощия на инспекторите.

Най-много актове са съставени на предприятия от икономическа дейност „Строителство на сгради“ (1569 бр.), „Ресторантьорство“ (1552 бр.) и „Търговия на дребно“ (141 бр.).

През годината са съставени 184 бр. актове за създадени пречки на инспекторите по труда да осъществят контролните си правомощия. В 1253 случая са съставени актове за неизпълнени дадени задължителни предписания от контролните органи.

През 2023 г. са връчени 9110 бр. наказателни постановления. Влезлите в сила наказателни постановления и одобрени споразумения през годината са 9384 бр. Сумата на санкциите от влезлите в сила наказателни постановления и одобрени споразумения е 14 584 268 лв.

III. АНАЛИЗ НА АДМИНИСТРАТИВНОТО ОБСЛУЖВАНЕ ПРЕЗ 2023 г.

Решени искания и сигнали от граждани, ведомства и синдикални организации

Пред 2023 г. са разгледани 8312 бр. искания и сигнали от граждани, ведомства, предприятия, синдикални организации и медии за допуснати нарушения от компетентността на Агенцията. В сравнение с 2022 г. данните сочат увеличение с 929 бр., което е индиректен индикатор за повишеното доверие към Инспекцията по труда като гарант за налагане на законността в сферата на труда.

Консултиране на граждани и работодатели

Юридическите и физическите лица са търсили и получавали информация и консултации по въпроси от общ характер относно административното обслужване и административните услуги и по въпроси от компетентността на Агенцията, използвайки различни канали за достъп. Постъпилите и регистрирани в ИА ГИТ писмени запитвания (електронни или на хартиен носител) през 2023 г. са почти 1500. Осъществените през националната телефонна линия 070017670 консултации са над 13000. За дадените устно на място или по стационарен телефон консултации не може да бъде посочена бройка.

Работниците се интересуват предимно по въпроси относно трудовите им възнаграждения и обезщетения и сроковете за изплащането им, работното време, почивките и отпуските, закрила при уволнение, полагане и заплащане на извънреден труд, сключване на трудови договори и документи преди постъпване на работа, прекратяване на трудови договори и др.

Най-често консултации по „горещ телефон“ работодателите търсят по въпроси за прилагане на изискванията на нормативните актове и спазване на задълженията им при организация на работата в предприятията. Основните теми са свързани с работното време и почивките, ползването на отпуските, давностните срокове и начисляването на обезщетения, сключване и прекратяване на трудови договори и закрила при уволнение, изпълнение на задължения по подаване на информация до Инспекция по труда.

Често на „горещия телефон“ граждани отправят похвали относно създадената Система за електронни удостоверения, чрез която по всяко време, бързо и лесно могат да създават необходимите им удостоверения по Закона за обществените поръчки.

Разрешителни режими

През 2023 г. от Дирекциите „Инспекция по труда“ са поискани 577 бр. разрешения за уволнение на работници, ползващи специална закрила по чл. 333 от Кодекса на труда. Дадени са 291 бр. предварителни съгласия по реда на посочения нормативен текст.

Поискани са общо 15 319 бр. разрешения за наемане на работа по трудови правоотношения на лица до 18 години. Дадени са общо 14 827 бр. разрешения, като 349 бр. са за наемане на лица, ненавършили 16 години и 14 478 бр. за наемане на работа на лица от 16 до 18 годишна възраст.

През 2023 г. са постъпили 714 бр. искания за издаване на разрешения в областта на обучението и употребата на взривни материали, в т.ч. 699 бр. за извършване на специални и технологични взривни работи и 15 бр. за провеждане на курсове за придобиване/потвърждаване на правоспособност за работа с взривни материали. Издадените разрешения са 682 бр., в т.ч. 675 бр. за извършване на специални и технологични взривни работи. Издадени са нови и са презаверени съществуващи близо 3 000 свидетелства за правоспособност за работа с взривни материали.

Административни услуги

През 2023 г. са издадени 511 бр. решения по искания за прекратяване на договори с лица, ползващи особена закрила при уволнение (чл. 333 от Кодекса на труда) и над 800 бр. разпореждания и откази за служебно прекратяване на трудови договори по реда на чл. 327 от Кодекса на труда. Възстановени са 636 бр. трудови и 12 бр. служебни книжки и са вписани 1217 бр. колективни трудови договори на ниво предприятие и 32 бр. браншови колективни трудови договора в публичния регистър. През годината са издадени 51 бр. решения по искания за достъп до обществена информация.

През 2023 г. на юридическите и физическите лица са предоставени над 55 000 бр. административни услуги, като 60% от тях са удостоверения по Закона за обществените поръчки (33 290 бр.) Две трети от административните услуги/режими са реализирани по електронен път.

Център за административно обслужване и измерване на удовлетвореността на потребителите

През 2023 г. на интернет страницата в актуално състояние се поддържа информацията за административните услуги/режими, които Агенцията предоставя на гражданите и работодателите, бланки за заявяване на административни услуги/режими и каналите за достъп до административно обслужване и информацията за центъра за административно обслужване на централно управление и дирекциите „Инспекция по труда“.

Във връзка с утвърдените от министъра на електронното управление „Правила за институционална идентичност на интернет страниците и портали на държавната администрация“ (Заповед №МЕУ-10828/12.07.2023 г.) бяха извършени технически промени по интернет страницата на Агенцията за привеждането ѝ в съответствие с изискванията. Също така, на интернет страницата беше създаден нов подраздел с информация за гражданите по Закона за защита на лицата, подаващи сигнали или публично оповестяващи информация за нарушения.

През годината са публикувани и над 200 бр. съобщения за издадени протоколи от проверки и за съставени актове за установяване на административни нарушения.

IV. МЕЖДУНАРОДНИ ДЕЙНОСТИ

Международното сътрудничество, обмяната на опит и информация с инспекциите по труда от Европейския съюз и региона, както и с други организации и институции, представляват важен ресурс за повишаване ефективността на контрола на труда и съдействат за институционалното утвърждаване на ИА ГИТ. И през 2023 г. Агенцията осъществи резултатно взаимодействие и обмяна на опит с Инспекциите по труда от ЕС и региона.

Участие на представители на ИА ГИТ в дейността на Комитета на старшите инспектори по труда (SLIC) и работните групи, сформирани към него

През 2023 г. представители на ИА ГИТ взеха участие в 84-та Пленарна среща и Тематичен ден на SLIC, проведени в рамките на испанското председателство. На

срещата бяха представени разработените общи стандарти за обучение на инспекторите по здравословни и безопасни условия на труд, които Европейската комисия насърчава да се използват в националните обучителни програми. Участниците обсъдиха и предстоящата през 2024 г. Европейска кампания за превенция на трудовите злоупотреби, в която България ще се включи активно.

Представители на ИА ГИТ участват в редовните срещи и работата на сформираният към SLIC работни групи „Общи аспекти на правоприлагането“ и „Проект KSS“.

ИА ГИТ продължи активното си участие в обмена на информация с националните инспекции по труда на останалите държави-членки чрез Сайта за бърз обмен на знания (KSS - Knowledge Sharing Site) на SLIC. Изготвени и публикувани са 44 бр. отговора по всички отправени въпроси чрез този сайт, като се отчита увеличение на постъпилите запитвания спрямо предходната година.

Представител на Инспекцията по труда участва в обучение за KSS координатори, като участниците са имали възможността да се запознаят по-детайлно с KSS системата и нейните функционалности. Представена е актуална информация от информационния обмен чрез KSS за „Нулевата визия“ (Vision Zero), създадена от Международната асоциация за социално осигуряване и Пътната карта за канцерогените (RoC) за периода 2020-2024. Проведена е и дискусия за „описание на длъжността“ (job description) на KSS координатора, на който в обособени фокус-групи участниците са обсъдили качествата, които задължително трябва да притежава един координатор и уменията, които помагат при упражняването на тази роля. Също така са разисквани възможностите за принос на координаторите по KSS към работата на Инспекциите по труда в различните държави.

Сътрудничество с Европейския орган по труда (EOT)

ИА ГИТ активно участва в повечето инициативи, подкрепени от EOT, и е търсен и надежден партньор при провеждане на трансгранични контролни и информационни събития с другите държави членки. Като пример за активното присъствие на представители на ИА ГИТ в различните събития, организирани от EOT, могат да бъдат открити участията в поредица от онлайн и присъствени семинари, посветени на сезонните работници, граждани на трети страни, командировани работници (“Posting 360”, “IMI PROVE”) и много други.

През 2023 г., в рамките на сътрудничеството между ИА ГИТ и „Консултативните центрове за миграция и достоен труд“ (AuL) във ФР Германия, двете организации кандидатстваха във второто издание на конкурса, който се организира от Европейския орган по труда „Покана за добри практики 2023“. Съвместните дейности между двете организации са пример за ефекта от сътрудничество между консултативен център в приемащата държава и контролен орган от държавата по произход. Изпратената от България кандидатура за добра практика е одобрена за такава на първия етап от съревнованието. От подадени 37 бр. заявления са избрани 22 практики, сред които и тази на ИА ГИТ и AL, за които с помощта на външна фирма - контрактор ще бъдат разработени фишове за добри практики, които ще бъдат публикувани на сайта на EOT.

През 2023 г. се проведеха съвместни действия с Нидерландия за проверки на българско и нидерландско дружество, чиято дейност е в транспортния сектор. При проверките на пътя в Нидерландия са установени 73 заети лица, български и турски граждани, управляващи камиони на посочените дружества. 23 лица от тях не са представили документ за самоличност и 16 лица са незаконно наети. При проверката в България е установено, че двама турски граждани нямат разрешен достъп до пазара на труда в България. В резултат на тези съвместните действия Нидерландия приема, че българското дружество е „пощенска кутия“, тъй като не осъществява съществена част

от стопанската си дейност в България, в резултат на което някои от заварените работници са регистрирани в нидерландското дружество.

Инспектори по труда на България и представители на немските митници ZOLL, със съдействието на ЕОТ, осъществиха съвместни и съгласувани проверки по конкретен случай, касаещ правата на български работници. Повод за проверките бе предоставената от немските служби информация за германско дружество, което от 2017 г. използва български фирми подизпълнители, регистрирани в България (собственост на гръцки гражданин). В един и същи ден съвместни екипи на двете институции посетиха в България дружества, които командироваха работници в Германия, и завод за производство на бетонни изделия в района на Хамбург, Германия. В рамките на проверките бяха изследвани въпроси за изпълнение на условията за действително командироване на българските работници.

ИА ГИТ използва всяка възможност за повишаване на осведомеността относно правата и задълженията на заинтересованите страни, като си сътрудничи с партньорски организации в рамките на различни проекти и инициативи на европейско равнище. Така например, представител на ИА ГИТ бе поканен от ЕОТ да сподели своя практически опит в извършването на трансгранични проверки и сътрудничество, в качеството си на ръководител на тренировъчен екип, в първото по рода си симулационно обучение за млади инспектори по труда от различни държави членки, в т.ч. и България, организирано от ЕОТ. Наред с теоретичните аспекти, свързани със законодателството на ЕС в областта на трудовата мобилност, бяха представени и някои чисто практически аспекти на административното сътрудничество при планирането, организирането и извършването на съвместна проверка между държавите членки със съдействието на ЕОТ.

През м. ноември 2023 г. над 170 представители на строителни компании и социалните партньори в сектора се включиха в информационен ден, организиран от Инспекцията по труда с подкрепата на ЕОТ, посветен на правата и задълженията на строителните компании при наемане на персонал, с акцент върху командироването в рамките на предоставяне на услуги и безопасността на труда. Форумът „Трансгранична работа в строителството: какво е важно да знаете за трудовите права и безопасната работа“ е част от кампанията на ЕОТ за 2023 г. #EU4FairConstruction за повишаване информираността на работодатели и работещи в сектора.

Посредством постоянното присъствие на представители на Инспекцията по труда в широкия спектър от тематични активности, организирани с подкрепата на Европейския орган по труда е изградена ефективна мрежа от контакти на експертно равнище между участници от организации и компетентни служби в различните държави членки, което от своя страна води до улесняване на обмена на информация и засилване на ефективността от контролната дейност при съвместни и съгласувани проверки.

Сътрудничество за противодействие на трудовата експлоатация

В качеството си на член на Постоянната работна група към Националната комисия за борба с трафика на хора (НКБТХ), Изпълнителната агенция „Главна инспекция по труда“ (ИА ГИТ) е част от междуведомствена експертна група за предприемане на действия при установени случаи на трафик на хора. В експертната група участват различни институции, които работят в тясно сътрудничество и координация по всеки конкретен случай. Моделът на работа се базира на вече разработения Национален механизъм за насочване и подпомагане на жертви на трафик (НМН). През 2023 г. представители на ИА ГИТ взеха активно участие в инициативи и семинари, организирани от НКБТХ и неправителствени организации, в т.ч. в среща с Координатора за борба с трафика на хора на ЕС, г-жа Диан Шмит, заместник-министъра на труда и социалната политика и представители на Министерство на образованието, Министерство на здравеопазването, Държавна агенция за закрила на детето, Агенция за социално подпомагане и Агенция по заетостта. На срещата беше представен

приносът в борбата с трафика на хора на отделните институции съгласно техните компетентностите. В рамките на срещата беше отчетена добрата практика на Инспекцията по труда на сътрудничество както на национално ниво, така и на ниво ЕС в противодействието на трудовата експлоатация. Тази практика получи висока оценка от Координатора за борба с трафика на хора на ЕС.

Чрез съвместни проверки в селското стопанство в Кралство Белгия в началото на септември 2023 г. инспектори по труда от България се включиха в ЕМРАСТ „Съвместни дни за действие“ за борба с трафика на хора, които се провеждат по линия на EUROPOL. Фокусът на проверките беше насочен към недеклаирания труд, както и условията на труд и настаняване, когато те се осигуряват от работодателя. Тези проверки бяха организирани с подкрепата на Европейския орган по труда. Три съвместни екипа провериха ферми за малини, ягоди и круши в района на Лимбург, Белгия. Там по данни на белгийската страна са били съсредоточени около 40% от сезонните работници в страната, а най-големите групи са българи и румънци.

По повод постъпили в Посолството на Република Индия и препратени по компетентност сигнали за лоши условия на труд и настаняване, неосигурени здравни грижи и тормоз от работодателя, контролните органи на Инспекцията по труда провериха предприятия, наели индийски граждани. Проверките, в които се включиха екипи на Дирекция „Трудова мобилност“ и на дирекции „Инспекция по труда“ Пловдив и Пазарджик, стартираха едновременно при трима работодатели. При проверките не бяха установени факти и обстоятелства, сочещи по-неблагоприятни условия на труд и заплащане за индийските граждани от тези за българските работници. Със съгласието на работниците инспекторите по труда посетиха и местата за настаняване при тримата работодатели, където беше установено, че битовите условия в тях са подходящи за живеене. Работодателите и при трите дружества са покрили разходите за транспорт от държавата по произход до България.

Обмен на информация с други държави – членки на Европейския съюз, чрез Информационната система на вътрешния пазар (IMI) относно условията за наемане на работа и командироване в рамките на предоставяне на услуги в държави – членки

В изпълнение на ангажиментите по европейски нормативни актове ИА ГИТ осъществява административно сътрудничество чрез Информационната система на вътрешния пазар (IMI) с компетентните органи на останалите държави – членки на ЕС, отговарящи за контрола относно условията на труд в останалите държави в областта на командироването.

През 2023 г. чрез горесцитираната система е осъществен обмен по повод 151 бр. запитвания. От тях 140 бр. са искания за информация, постъпили от различни държави членки към ИА ГИТ. Най-голям брой от тях се отнасят до командироване на определени работници или представляват спешни искания за установяване на факти, по които в рамките на два дни следва да се предостави информация от наличната база данни.

ИА ГИТ отправи 11 бр. искания към компетентните служби на държави членки за предоставяне на информация за командироване на работници и сигнали за нередности.

Чрез Информационната система на вътрешния пазар (IMI) са извършени 53 бр. съгласувани проверки с компетентните служби на други държави членки при съмнения за „недействително“ командироване или при идентифициране на нови форми на порочни практики на пазара на труда. Икономическите сектори, в които са извършени най-много проверки по постъпилите чрез IMI запитвания са в секторите „Сухопътен транспорт“ и „Строителство“.

В изпълнение на Регламент (ЕС)2021/2179 ИА ГИТ сътрудничи на държавите членки и по публичния интерфейс, свързан с Информационната система за вътрешния

пазар за командироването на водачи в сектора на автомобилния транспорт в модул „Декларация за командироване в автомобилния транспорт“ (Road transport posting declaration). В изпълнение на горепосочения ангажимент през 2023 г. към ИА ГИТ, в качеството ѝ на компетентен орган по установяване, са отправени 15 бр. искания за помощ от национални органи на приемащи държави-членки на ЕС, които съдържат искане за документи във връзка с възнаграждение, трудови договори, отчети за отработени часове на водачи и документи, удостоверяващи плащане за периода на командироване. По постъпилите искания са извършени проверки по спазване на трудовото законодателство, а исканите документи са предоставени в законоустановените по Директива (ЕС) 2020/1057 срокове.

Участие на Инспекцията по труда в международни събития и кампании

През 2023 г. ИА ГИТ се включи за поредна година като асоцииран член в стартиралото ново издание на проекта EURODETACHEMENT 6 (Командироване на работници: укрепване и задълбочаване на транснационалното сътрудничество), свързан с прилагане на европейското законодателство в областта на командироването на работници. През 2023 г. стартираха съвместните действия по планираните инициативи в рамките на проекта.

Сътрудничеството между ИА ГИТ и AuL BEMA Berlin (Берлинският консултативен център за миграция и достоен труд) възниква в рамките на петото издание на проекта Eurodetachment през 2018 г. за транснационално сътрудничество в областта на командироването на работници в Европа. Оттогава партньорството се развива непрекъснато, обхваща все повече области и изгражда устойчивост с течение на времето и извън обхвата на проекта Eurodetachment. Съвместните дейности между двете организации са добър пример за непрекъснат и успешен ефект от сътрудничеството между консултативен център в приемащата държава (Германия) и контролен орган от държавата на произход (ИА ГИТ). Като естествено продължение на съвместната дейност е и подписаното през 2023 г. двустранно споразумение за сътрудничество между ИА ГИТ и Arbeit und Leben Berlin-Brandenburg (AuL) за информиране и защита на мобилните работници от България, командировани или наети в Германия.

И през 2023 г. бе продължена традицията за полагане на усилия, насочени към осъществяване на резултатно взаимодействие и обмяна на опит с релевантни органи и институции в ЕС, които не само утвърдиха институционалното присъствие и роля на ИА ГИТ, но и спомогнаха за защита правата на мобилните работници.

Изпълнение на проектите в ИА ГИТ

През 2023 г. успешно приключи изпълнението на Проект BG05M9OP001-3.004 „Оптимизация и иновации в ИА ГИТ“. Основната цел на проекта бе да се повиши капацитетът на Инспекцията по труда за по-ефективно и по-ефикасно осъществяване на нейните функции чрез регистър на рисковите обекти за контрол, възможност за нов начин за инспектиране чрез въпросници за самоконтрол, електронна система за обучение и контрол на знанията и др. дейности.

Риск-регистърът на обектите за контрол вече помага на инспекторите по труда да бъдат по-ефективни в своята контролна дейност, като селектират най-рисковите работодатели, за да се гарантира, че те ще бъдат обхванати от контрола. Благодарение на методиката за оценка на рисковия потенциал, на база на която се групират работодателите, ежегодно Инспекцията планира и инспектира около 2000 обекти, които са високорискови по отношение прилагане на трудовото законодателство.

По друга дейност по проекта са разработени 104 бр. въпросника за самоконтрол по различни теми на трудовото законодателство, софтуер за изпращане, попълване и връщане на попълнени въпросници и оценка на отговорите. Чрез иновативния начин за

инспектиране, работодателите получават възможност сами да установят несъответствията с трудовото законодателство и да ги отстранят преди физическата проверка от контролните органи на Инспекцията по труда. В същото време, с предприетите от работодателите мерки за отстраняване на несъответствията, се подобряват условията на труд за работещите дори във фирми, които до този момент не са били проверявани поради ограничения ресурс на Агенцията. Чрез софтуера се споделят и примери за добри практики, които са част от всеки въпросник. За работа с въпросниците и методиката за планиране на дейността бяха обучени 340 служители на ИА ГИТ.

Създадена и внедрена по проекта бе електронна система за обучение и контрол на знанията. С нея се предостави възможност за дистанционно обучение по различни теми, включително и при инцидентно възникнала необходимост от обучения. Проведени са редица обучения през системата, същата се използва и за онлайн видео връзка между дирекциите. Към нея има и библиотека с информация, която да подкрепи инспекторите по труда в усилията им постоянно да работят за повишаване на своята квалификация.

V. ВЪТРЕШЕН КОНТРОЛ В АГЕНЦИЯТА

През 2023 г. са постъпили 60 бр. сигнала относно недоволство от действия или бездействия на служители в ИА ГИТ. Преобладават сигнали с изразено недоволство от резултатите от проверка, недоволство от действията на контролните органи и недоволство от предоставената информация за резултати от проверка по сигнал. Единични сигнали са подавани за недоволство от административното обслужване, разкрита самоличност, неполучен отговор на сигнал. На основание чл. 114, ал. 1 от АПК същите са разгледани подробно в законовия двумесечен срок, като са взети предвид обясненията и възраженията на заинтересованите лица. По 18 бр. сигнала са установени пропуски при извършване на дейността. За недопускане на подобни пропуски в бъдещата дейност на Инспекцията по труда са предприети коригиращи действия. Извършени са одитни проверки на дирекции „Инспекция по труда“ Велико Търново и Кюстендил по спазване на вътрешните указания, процедури, инструкции и заповеди в Агенцията. Констатирани са несъответствия, за отстраняване на които са дадени необходимите препоръки.

През 2023 г. в Инспекцията по труда са разгледани общо 300 бр. обжалвани принудителни административни мерки по административен ред, предприети в 69 бр. индивидуални административни актове. Недопустими за разглеждане са били 7 бр. жалби, а 38 бр. принудителни административни мерки, предприети в 22 бр. индивидуални административни актове, са отменени.

VI. ПОВИШАВАНЕ НА АДМИНИСТРАТИВНИЯ КАПАЦИТЕТ НА АГЕНЦИЯТА И ПРОФЕСИОНАЛНИЯ КАПАЦИТЕТ НА ИНСПЕКТОРИТЕ ПО ТРУДА.

Развитие на професионалния капацитет на Агенцията

Укрепването на капацитета на ИА ГИТ остава един от постоянните приоритети за управлението на инспекционната дейност. След влизане в сила на новия устройствен правилник на Агенцията и увеличаване на числеността на персонала бяха предприети действия за заемане на вакантните позиции. За отчетния период са обявени общо 75 бр. конкурсни процедури за заемането на 139 бр. вакантни щатни бройки. От тях 36 бр. са обявени за длъжността „инспектор“ за заемането на 99 бр. вакантни позиции, а 23 бр. за длъжността „младши експерт“. Обявени бяха 12 бр. процедури по мобилност на основание чл. 81а от Закона за държавния служител. Общият брой на кандидатите, подали заявления за участие в конкурсните процедури през 2023 г., бяха 810 броя.

От общия брой проведени конкурси, 19 бр. са приключили без класирани кандидати, а три броя – с класирани кандидати, но без назначаване поради отказ на кандидата класиран на първо място да заеме длъжността.

В резултат на предприетите действия за заемане на вакантните позиции през 2023 г. са назначени общо 132 бр. служители, от тях 81 бр. на длъжност „инспектор“. За първи път на държавна служба са постъпили 96 бр. служители от новоназначените през отчетния период.

От 01.01.2023 г. до 31.12.2023 г. са прекратени правоотношенията на 59 бр. служители, от тях 22 бр. са били на длъжност „инспектор“, 6 броя на длъжност „старши инспектор“ и 12 бр. на длъжност „главен инспектор“. От общия брой прекратени правоотношения 7 бр. са на основание чл. 106, ал.1, т.5 – при придобито право на пенсия за осигурителен стаж и възраст и 6 бр. по чл. 103, ал. 1, т. 9 – поради преминаване на държавна служба в друга администрация с писмено споразумение между държавния служител и органите по назначаване на двете администрации. Най-голям е броят на служителите с прекратени правоотношения на основание чл. 103, ал.1, т.1 от ЗДСл (по взаимно съгласие на страните). През отчетния период само две правоотношения са прекратени на основание чл. 12 от ЗДСл (в срока на изпитване).

Към 31.12.2023 г. общо заетите щатни бройки в Агенцията са 536 бр., от тях 529 бр. по служебно правоотношение и седем броя по трудово правоотношение. На основание чл. 15, ал. 1 от Закона за държавния служител (служебно правоотношение по заместване) са назначени 12 бр. служители.

В периода от 01.01.2023 г. до 31.12.2023 г. 13 бр. служители на Агенцията са преминали на държавна служба в друга администрация на основание чл. 81а от ЗДСл. За горепосочения период 5 броя служители са временно преместени в друга администрация, на основание чл. 81б от ЗДСл.

В края на м. юни 2023 г. приключи изпълнението на дейност 10 по Проект BG05M9OP001-3.004 „Оптимизация и иновации в ИА ГИТ“, а с това и изпълнението на проекта. В тази връзка трудовите правоотношения на лицата, назначени извън утвърдената основна щатна численост, на длъжност „помощник-инспектор“, бяха прекратени. Към 31.12.2023 г. в ИА ГИТ има трима служители на длъжност „технически сътрудник“, назначени на основание ПМС №66/1996 г., които са извън основната щатна численост на Агенцията.

С цел стимулиране на служителите, показали висок професионализъм и старание при изпълнение на поставените задачи, същите са повишавани в длъжност чрез конкурентни подбори. Преназначените служители на по-висока длъжност през отчетния период са 28 бр.

През 2023 г. са изготвени 934 бр. заповеди, свързани с назначаване, изменение на правоотношението, заместване, съвместяване и освобождаване на служители на агенцията. От общия брой издадени заповеди 101 бр. са за повишаване в ранг на служителите, отговарящи на условията съгласно НУРОИСДА.

Обучение на служителите в Агенцията

Към 31.12.2023 г. са проведени 61 бр. обучения. Служителите на ИА ГИТ, участвали в тях са 725 бр., при заета численост на персонала 536 бр., т.е. за годината на един служител е проведено повече от едно обучение. През отчетния период 96 бр. служители са преминали задължителното обучение: Въведение в държавна служба – проведено от ИПА, двама служители, назначени за първи път на ръководни длъжности са преминали задължителното въвеждащо обучение, организирано от ИПА. Проведени са обучения в областта на информационните системи и дигиталните умения, като участие са взели 264 бр. служители. Най-голям е бил интересът към теми за обучения, свързани с киберсигурността – 114 бр. служители са преминали обучение на тема:

„Киберсигурност: троянски кон и социални умения“ и 83 бр. на тема: „Политики и практики за киберсигурност в организацията“.

Обучение на тема: „Система за електронно архивиране“, проведено в Държавна агенция Архиви преминаха седем служители. Чрез „Платформата за електронно обучение и проверка на знанията“ на ИА ГИТ през дистанционно самообучение на тема „Превенция на корупцията в държавната администрация“ преминаха 53 бр. служители.

На служителите на Агенцията бяха осигурени и обучения за професионално развитие. През м. юни 2023 г. (20.06.2023 г. – 23.06.2023 г.) се проведе първото по рода си обучение на инспектори от национална администрация, чието организиране и финансиране се поема изцяло от Европейския орган по труда. Бяха обучени 60 бр. новоназначени служители в Агенцията. Поради хибридната форма на обучение в Пленарните сесии, които бяха „отворени“ онлайн, имаха възможност да се включат и всички останали служители на ИА ГИТ. Основните теми на обучението бяха свързани с недеklarирания труд и трансграничната заетост, в частност с командироването в рамките на предоставяне на услуги. Като лектори в обучението участие взеха както утвърдени професионалисти от ИА ГИТ и МТСП, така и представители на ЕОТ.

Проведе се и обучение на инспекторите по труда, финансирано от „Фонд условия на труд“ на тема: „Зелените работни места – нови възникващи рискове и предизвикателства в контекста на безопасността и здравето при работа“. Обучени бяха 40 бр. служители с права на инспектори и 15 бр. представители на социалните партньори, специалисти по здраве и безопасност. Лектори в обучението бяха специалисти по здраве и безопасност, работещи в ИА ГИТ и представители на социалните партньори.

Съгласно утвърдените Вътрешни правила за обучение и развитие на служителите в ИА ГИТ през 2023 г. се проведеха 80 бр. практически изпити по инспектиране, като само на един служител е поставена оценка „не издържал“.

VII. МЕДИЙНА ПОЛИТИКА

Медийната политика на ИА ГИТ е насочена към своевременното информиране и консултиране на гражданите за основни права и задължения, свързани с прилагането на трудовото законодателство.

Периодично на Интернет страницата на Агенцията се публикуват прессъобщения по актуални въпроси. При заявка от медии се осигурява информация и/или участие на експерти на национално и регионално ниво. Директорите на дирекции „Инспекция по труда“ или техни представители участват в съвместни месечни пресконференции на регионалните структури на МТСП, когато такива се организират. На пресконференциите се представя информация по текущи и актуални теми от инспекционната дейност на регионално ниво, отчети за дейността, приоритети и др.

През 2023 г. на интернет страницата на ИА ГИТ в рубриката „Пресцентър“ са публикувани 66 бр. прессъобщения по актуални теми. Традиционно се разпространява информация, свързана с резултати от дейността на Агенцията, акцентите в плана за дейността, декларирането на труда и заплащането му, правата и задълженията при сезонна заетост и мобилност на работната сила. Предвид природните бедствия, които се случиха през втората половина на 2023 г. бе разпространена полезна информация за правата на работниците и служителите, ако са възпрепятствани да достигнат до работните си места. Прессъобщения бяха разпространени по повод: 28 април – Световния ден за безопасност на труда; 12 юни – Световния ден срещу детския труд; 3 ноември – Празник на Инспекцията по труда.

През годината са постъпили 83 бр. запитвания от национални медии относно дейността на ИА ГИТ. Над 400 бр. са запитванията и исканията от регионални медии по

въпроси, касаещи дейността на Инспекцията по труда и/или за осигуряване на представители за участие в техни предавания, както и подготвените информации за регионални пресконференции. Идентифицирани са около 4240 бр. публикации и излъчвания в националните и регионалните медии, свързани с дейността на Инспекцията по труда. Най-комуникираните теми в медиите са обвързани с разпространените прессъобщения и съответно касаят резултати и ефекти от контролната дейност и инспекционните кампании; правата и задълженията на работещи и работодатели; рискове при търсенето на работа в чужбина; работа при високи температури; неизплатени възнаграждения; законосъобразното наемане на работна сила в селското стопанство; реакция на контролните органи на Инспекцията по труда при трудови злоупотреби.

През 2023 г. Главна инспекция по труда отбеляза 116 години от създаването си. По този повод се организира национална кампания за повишаване информираността за трудовите права на младежите, започващи първата си работа. Освен в училищата, инспекторите по труда проведоха информационни срещи и в някои от университетите в страната. По време на срещите инспекторите по труда обясниха на учениците и студентите какво е важно да знаят за работата на трудов договор и защо работникът трябва задължително да сключи такъв преди да започне да полага труд. За ползите от инициативата доказателство бе фактът, че директорите, учениците и студентите проявиха интерес за организиране на бъдещи срещи. Някои от тях заявиха и желание за самостоятелни консултации след срещите.

В края на 2023 г. ИА ГИТ подписа споразумение за сътрудничество с немската организация Arbeit und Leben (AL), която предлага безплатни консултации по трудово право. То има за цел да защити правата на българските мобилни работници за времето, в което полагат труд в Германия. Партньорите по проекта ще работят заедно, за да ограничат дискриминацията, експлоатацията и допускането на други нарушения на правата на мобилните работници. За целта ще се обменя информация във връзка с отделни случаи, както и констатации относно измамни практики, съвместен анализ на случаите и разработване на допълнителни мерки за по-добро подпомагане на мобилните работници при прилагането на техните трудови права.